GJSK020027082018

:: નમુના–અ ::

હિંમતનગરના પ્રિન્સીપાલ સીનીયર સીવીલ જજ અને એડી.ચીફ જયુડી.મેજી. સાહેબશ્રીની કોર્ટમાં, હિંમતનગર, જીલ્લા–સાબરકાંઠા	
ફોજદારી કેસ નંબર	૨૨૦૯/૨૦૧૮
આંક :	૯૨
ચુકાદાની તારીખ	૧૬/૦૬/૨૦૨૬
ગુના ની વિગત	
ગુનાની કલમ	**ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ**
પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નંબર	–
પોલીસ સ્ટેશન	–
ફરિયાદી પક્ષ	**દેવીસીંહ દિપસીંહ ચૌહાણ** **ઉ.આ.વ. ૩૫, ધંધો: પેટા કોન્ટ્રાકટર, મુ.પો. લક્ષ્મીનિવાસ, પાણીની ટાંકી પાસે, ફોરેસ્ટ કોલોની નજીક, મહેતાપુરા, હિંમતનગર, જી. સાબરકાંઠા.**
રજૂઆત	ફરીયાદી તરફે વિ.વ.શ્રી એન.આર.મીર
આરોપી પક્ષ	**મેમણ શહજાદભાઈ અબ્દુલસતાર** **ઉ.વ.આ. પુખ્ત, ધંધો: કોન્ટ્રાકટર, મુ.પો. અલ ફઝલ મસ્જીદની પાછળ, અમનપાર્ક, ઝહીરાબાદ, હિંમતનગર, જી. સાબરકાંઠા.**
રજૂઆત	આરોપી તરફે વિ.વ.શ્રી જે.એફ.મન્સુરી

:: નમુના–બ ::

નીવેદનની તારીખ	૦૪–૦૧–૨૦૨૫
ચુકાદાની તારીખ	૧૬–૦૬–૨૦૨૬
સજા હુકમની તારીખ (લાગુ પડે તો)	૧૬–૦૬–૨૦૨૬

:: આરોપીની વિગત ::

આરોપીનુ અનુક્રમ	આરોપીનુ નામ	ધરપકડ તારીખ	જામીન મુક્તિ તારીખ	તહોમત	**શું નિર્દોષ છોડ્યુ / સજા કરી**	**કરવામાં આવેલ સજા**	**સુનાવણી દરમિયાન અટકાયત નો સમય ગાળો ફો. કા. સંહિતા ની કલમ ૪૨૮ મુજબ**
૧	**મેમણ શહજાદભાઈ અબ્દુલસતાર**	–	–	ધી નેગો. ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ	સજા કરી	આખરી હુકમ મુજબ	–

:: નમુનો – ક ::

ફરિયાદી/બચાવ/ન્યાયાલયના સાક્ષીની યાદી

અ. ફરિયાદ પક્ષ

અનુક્રમ	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર
ફ.સ.૧	ચૌહાણ દેવીસીંહ દીપસીંહ	ફરીયાદીનુ સરતપાસનુ સોગંદનામુ

ફરિયાદી/બચાવ/ન્યાયાલયના આંકની યાદી યાદી

અ. ફરિયાદ

અનુક્રમ	આંક સંખ્યા	વર્ણન
૧.	આંક– ૨૩	અસલ ચેક.
૨.	આંક– ૨૪	રીટર્ન મેમો
૩.	આંક–૨૫	નોટીસની સ્થળપ્રત
૪.	આંક–૨૬	સફેદ પાવતી
૫.	આંક–૨૭	એકનોલોજમેન્ટ સ્લીપ અસલ કવર સાથે
૬.	આંક–૨૮	બેન્ક સ્ટેટમેન્ટની કોમ્પ્યુટરાઈઝ કોપી
૭	આંક– ૪૭	ઈન્કમટેક્ષ રીટર્ન ૨૦૧૮–૨૦૧૯

//ચૂકાદો //

(૧) ફરીયાદની ટુંકમાં હકિકત,

ફરિયાદપક્ષના કેસની ટૂંકમાં હકિકત એવી છે કે, આ કામના ફરીયાદી અને આરોપી બંને કોન્ટ્રાકટરનુ કામકાજ કરે છે અને તેઓ બંને એકબીજાને સારી રીતે ઓળખતા હોય અવાર નવાર મળવાનું થતું હોવાથી બંને વચ્ચે મીત્રતાના સબંધો કેળવાયેલા. આરોપીને ધંધાર્થે નાણાની જરૂરીયાત ઉપસ્થિત થતાં ફરીયાદી પાસે રૂ. ૧૭,૫૦,૦૦૦/– હાથઉછીના ત્રણ માસ માટે માંગણી કરેલી અને ફરીયાદીએ આરોપીને તા. ૦૮–૧૧ –૨૦૧૭ ના રોજ આર.ટી.જી.એસ. આરોપીના ખાતામાં પૈસા ટ્રાન્સફર કરેલા. વધુમાં ફરીયાદી તેમની ફરીયાદમાં જણાવે છે કે, ત્રણ માસ બાદ તેઓએ વારંવાર ઉઘરાણી કરતા આરોપીએ બાકી લેણી રકમ સ્વીકારવા સારુ તા. ૧૩–૦૪–૨૦૧૮ ના રોજનો કોર્પોરેશન બેંક હિંમતનગર શાખાનો ચેક નં.– ૧૭૧૨૨૪ નો રૂ. ૧૭,૫૦,૦૦૦/– પુરા નો પોતાની સહી કરીને આપેલો અને ચેક આપતી વખતે ફરીયાદીને પાકો ભરોશો આપેલો કે ચેક બેન્કમાં ભરશો

તો સ્વીકારાઇ જશે. આરોપીએ આપેલ ચેક પર વિશ્વાસ કરી ફરીયાદીએ આ ચેક ધી હિંમતનગર નાગરીક સહકારી બેંક લી. હિંમતનગર શાખામાં તા. ૧૩–૦૪–૨૦૧૮ ના રોજ રજુ કરતા સદર ચેક તા. ૧૭–૦૪–૨૦૧૮ ના રોજ ''ફંડસ ઈનસફીશીયન્ટ'' ના શેરા સાથે પરત થયેલ જેથી ફરીયાદી તેઓના વકીલશ્રી મારફતે તા. ૦૩–૦૫–૨૦૧૮ ના રોજ રજી. પો.એડી તથા સાદી ટપાલથી આરોપીને ચેક પરત ફર્યા અંગે નોટીસ આપેલ જે નોટીસની આરોપીને તા. ૦૫–૦૫–૨૦૨૧૮ ના રોજ બજવણી થયેલ હોવા છતાં ઠરાવેલ સમય મર્યાદામાં ચેકની લેણી રકમ નહી ચુકવી આપતા ફરીયાદીએ હાલની ફરીયાદ દાખલ કરેલ છે.

(૨) ફરિયાદીની સદર ફરિયાદ રજીસ્ટરે દાખલ કરી આરોપી સામે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ સમન્સ કાઢવાનો હુકમ કરવામાં આવેલો છે, જે સમન્સ આરોપીને બજી જતાં આરોપી અત્રેની કોર્ટ સમક્ષ ઉપસ્થિત થતાં આરોપીને ફરીયાદની નકલ તથા દસ્તાવેજી પુરાવો મળી ગયાની ખાતરી કર્યા બાદ આરોપીનું નિવેદન **આંક–૧૧** થી નોંધવામાં આવેલ છે. ક્રિ.પ્રો. કોડની કલમ– ૨૫૧ મુજબ આરોપનો સાર જણાવતા આરોપીએ ગુનાનો ઈન્કાર કરેલ છે અને હાલના કેસની ન્યાયિક કાર્યવાહી આગળ ચલાવવાનું આરોપીએ પસંદ કરેલ છે. તેથી સદર કેસને ફરિયાદપક્ષના પુરાવા ઉપર રાખવામાં આવેલ.

(૩) **ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ ૨૫૪ મુજબ રજુ કરેલ પુરાવા**

ફરીયાદપક્ષ ધ્વારા ઉપરોકત ટાંકેલ **ક્રિમીનલ મેન્યુઅલના પેરા–૧૭૯–એ** માં નિર્દેષ કરેલ અને ઠરાવેલ કોષ્ટક અને ફોર્મ સી માં જણાવેલ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા રજુ કરેલા છે **અને આંક– ૪૯ થી કલોઝીંગ**

પુરસીસ રજુ રાખેલ છે તથા પુનરાવર્તન ટાળવાના ઉદ્દેશથી અત્રે જણાવેલ નથી. આ સિવાય ફરીયાદપક્ષે અન્ય કોઈ મૌખીક કે દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરવામાં આવેલ નથી.

(૪) ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ ૨૫૪ મુજબ તહોમતદાર પક્ષનો પુરાવો તથા ક્રિ. પ્રો.કોડની કલમ ૩૧૩ મુજબ તહોમતદારનુ વધારાનુ નિવેદનઃ–

ફરીયાદ પક્ષ તરફે નો પુરાવો પુર્ણ થયા બાદ ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ **૨૫૪** મુજબ રજુ પુરાવા પરથી કિ. પ્રો. કોડની કલમ–૩૧૩ ની જોગવાઈ મુજબ આરોપીનું વધારાનું નિવેદન નોંધવામાં આવેલ છે. જેમા તહોમતદારે ફરીયાદપક્ષની મહત્વની હકીકતનો ઈન્કાર કરી તેઓની સામે ખોટો કેસ કરેલ હોવાનું જાહેર કરી વધુમા આરોપીએ જણાવેલ છે કે, ફરીયાદીએ "**ચેકનો દુરઉપયોગ કરી ખોટી ફરીયાદ કરેલ છે**" પરંતુ આરોપી પક્ષે પોતાના બચાવ માટે કોઈ જ પ્રકારનો દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ રાખેલો નથી.

(૫) <u>દલીલો</u>

ફરીયાદી તરફે વિ.વ.શ્રી ઘ્વારા આંક– ૬૮ થી લેખીત દલીલો રજુ કરેલ છે જે વંચાણે લેવામાં આવેલ છે અને પુરાવાના મુલ્યાંકન દરમ્યાન ઘ્યાને લેવામાં આવેલ છે. વધુમાં ફરીયાદ પક્ષ તરફે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા રજુ કરેલ છે જે નીચે મુજબ છે.

(૧) ટી. વસંતકુમાર વિ. વીજયકુમારી

(૨) સી. હીતેન પી દલાલ વિ. બતીન્દ્રનાથ બેનરજી

ઉપરોકત રજુ ચુકાદા માનસહ વંચાણે લીધા. ફરીયાદી તરફે વિ.વ.શ્રી એ તેમની **આંક– ૬૮** થી રજુ લેખીત દલીલોમાં ફરીયાદ અને રજુ

પુરાવાને સમર્થન કારક રજુઆત કરી ફરીયાદપક્ષ ધ્વારા તહોમતદાર સામેનો કેસ પુરવાર કરેલ હોઈ જેથી યોગ્ય સજા કરવા અને આરોપી પાસેથી ચેકની રકમ વળતર પેટે અપાવવા હુકમ કરવા વિનંતી કરેલ છે. વધુમાં ફરીયાદીએ જણાવેલ છે કે, આરોપી તરફે કાયદેસરના અનુમાનનું ખંડન કરેલ ન હોય જેથી,આરોપીએ તકરારી ચેક તેની કાયદેસરની દેવાને જવાબદારી પેટે આપેલ હોવાનું ફરીયાદ પક્ષે પુરવાર થાય છે અને તકરારી ચેક આરોપીના ખાતાનો ન હોવાનું અને જેમાં આરોપીની સહી ન હોવાનું આરોપી તરફે કોઈ બચાવ ન હોય જેથી, ફરીયાદ પક્ષ ધ્વારા રજુ કરેલા પુરાવાથી આરોપી સામેનો આક્ષેપીત ગુનો પુરવાર કરેલ હોય જેથી, આરોપીને કાયદામાં ઠરાવ્યા મુજબની સજા કરવા વિનંતી કરેલ છે.

(૬) આ કામના આરોપી તર્ફે વિ.વકીલશ્રી ધ્વારા **આંક– ૯૦** થી લેખીત દલીલો રજુ કરેલ છે જે વંચાણે લેવામાં આવેલ છે અને પુરાવાના મુલ્યાંકન દરમ્યાન ધ્યાને લેવામાં આવેલ છે. વધુમાં આરોપીપક્ષે નામદાર ઉચ્ચ અદાલત તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા રજુ કરેલ છે જે નીચે મુજબ છે.

(૧) બ્રહમભટ્ટ કાલીચરણ બાબુભાઈ વિ. સ્ટેટ

(૨) રમણ ફાયનાન્સ કોર્પોરેશન વિ. હરમીતસીંહ.
ડી.સી.આર. ૨૦૦૯(૧) પેજ નં.– ૩૦૮

(૩) ક્રિષ્ના જનાર્દન ભટ્ટ વિ. દત્તાત્રેય જી. હેગડે
ઉપરોકત ચુકાદાઓ જે માનસહ વંચાણે લીધા.

(૭) ફરીયાદ પક્ષ તરફે રજુ થયેલ પ્રસ્તુત પુરાવા ઉપરથી, ફરીયાદના ન્યાયીક નિર્ણય માટે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઉપસ્થીત થાય છે.

// મુદ્દા //

૧. શું આ કામે ફરિયાદપક્ષ નિ:શંકપણે પુરવાર કરે છે કે, આ કામના આરોપીએ ફરિયાદીના બાકી લ્હેણાં પેટે ફરીયાદવાળો ચેક આપેલો અને સદર ચેક ફરિયાદીએ તેઓની બચતખાતુ ધરાવતી બેંકમાં રજુ કરતાં, આરોપીનો સદર ચેક કલીયરન્સમાં જતાં, સદરહું ચેક પરત થયેલો અને જે અંગે આરોપીને કાયદેસર નોટીસ આપતા, તે નોટીસની આરોપીને બજવણી અંગે આરોપીને કાયદેસરની નોટીસ આપતાં, તે નોટીસની આરોપીને બજવણી થયેલ હોવા છતાં આરોપીએ ફરિયાદીના કાયદેસરના લ્હેણાં નહિ ચૂકવીને ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુ એકટની કલમ: ૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાનેપાત્ર ગુન્હો કરેલ છે?

૨. શું હુકમ ?

(૮). ઉપરોકત મુદ્દા પરત્વે મારા નિર્ણયો નીચે મુજબ છે.

// નિર્ણયો //

૧. હકારમાં

૨. આખરી હુકમ મુજબ.

// કારણો //

(૯) **<u>મુદ્દા નં.૧ :</u>**

ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટના પ્રકરણ–૧૭ ''અપૂરતા ભંડોળના કારણે ચેકની અસ્વીકૃતી દંડ સજા'' માંની કલમ–૧૩૮, કલમ–૧ ૪૨ તથા કલમ–૧૪૬ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ–૧૩૮ માં ખાતામાં અપૂરતા ભંડોળના કારણે ચેકનો અસ્વીકાર, કલમ–૧૪૨ માં ગુનાઓનું કોગ્નીઝન્સ

લેવા બાબત તથા કલમ–૧૪૬માં બેંકની સ્લીપ કેટલીક હકીકતો અંગેનું પ્રથમ દર્શનીય પુરાવો હોવા બાબતની સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

(૯.૧) ફરીયાદપક્ષના પુરાવાનો ભાર તથા આરોપીના શીરે આવતા પુરાવાના ભાર બાબતે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા વિવિધ ચુકાદાઓ થકી જે સિધ્ધાંતો પ્રસ્થાપિત કરેલા છે તે સિધ્ધાંતો છે તે ધ્યાને લેવામાં આવે તો, સૌ પ્રથમ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચે મુજબના ચુકાદો ધ્યાને લેવો ન્યાયોચીત જણાઈ આવે છે.

(૧) બીર સિંઘ વિરુધ્ધ મુકેશકુમાર ૨૦૧૯ (૪) એસ.સી.સી.૧૯૭ પેરા–૩૭, ૩૮, ૪૦

37. A meaningful reading of the provisions of the Negotiable Instruments Act including, in particular, Sections 20, 87 and 139,makes it amply clear that a person who signs a cheque and makes it over to the payee remains liable unless he adduces evidence to rebut the presumption that the cheque had been issued for payment of a debt or in discharge of a liability. It is immaterial that the cheque may have been filled in by any person other than the drawer, if the cheque is duly signed by the drawer. If the cheque is otherwise valid, the penal provisions of Section 138 would be attracted.

38. If a signed blank cheque is voluntarily presented to a payee, towards some payment, the payee may fill up the amount and other particulars. This in itself would not invalidate the cheque. The onus would still be on the accused to prove that the cheque was not in discharge of a debt or liability by adducing evidence.

40. Even a blank cheque leaf, voluntarily signed and handed over by the accused, which is towards some payment, would attract presumption under Section 139 of the Negotiable Instruments Act, in the absence of any cogent evidence to show that the cheque was not issued in discharge of a debt.

(૨) બસાલીગાપ્પા વિરુધ્ધ મુદીબસાપ્પા ૨૦૧૯(૫) એસ.સી.સી.૪૧૮ પેરા–૨૩

23. We having noticed the ratio laid down by this Court in above cases on Sections 118(a) and 139, we now summarise the principles enumerated by this Court in following manner:-

(i) Once the execution of cheque is admitted Section 139 of the Act mandates a presumption that the cheque was for the discharge of any debt or other liability.

(ii) The presumption under Section 139 is a rebuttable presumption and the onus is on the accused to raise the probable defence. The standard of proof for rebutting the presumption is that of preponderance of probabilities.

(iii) To rebut the presumption, it is open for the accused to rely on evidence led by him or accused can also rely on the materials submitted by the complainant in order to raise a probable defence. Inference of preponderance of probabilities can be drawn not only from the

materials brought on record by the parties but also by reference to the circumstances upon which they rely.

(iv) That it is not necessary for the accused to come in the witness box in support of his defence, Section 139 imposed an evidentiary burden and not a persuasive burden.

(v) It is not necessary for the accused to come in the witness box to support his defence.

આમ, ઉપરોકત નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે પોતાના ચુકાદામાં સ્પષ્ટ ઠરાવેલ છે કે, જયારે ચેક આરોપી ધ્વારા આપવામાં આવેલ હોવાનું રેકર્ડ પર પુરવાર થાય ત્યારે આવો ચેક તે આરોપીએ કોઈ કાયદેસરના લેણા કે જવાબદારી અદા કરવા આપેલ નથી તેવી હકીકત પુરવાર કરવાની જવાબદારી આરોપીના શીરે રહેલ છે અને પ્રસ્તુત કાયદાની કલમ – ૧૩૯ નું અનુમાન ફરીયાદીની તરફેણમાં કરવાનું રહે છે. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે પોતાના ઉપરોકત ચુકાદામા એવુ પણ ઠરાવેલ છે કે, આરોપીએ પોતાની સહી કરી કોરો ચેક સ્વેચ્છાએ ફરીયાદીને આપેલ હોય ત્યારે પણ આવો ચેક આરોપીએ કોઈ લેણા કે જવાબદારી પેટે ફરીયાદીને આપેલ હોય તેવું ફરીયાદીની તરફેણમાં અદાલતે અનુમાન કરવાનું રહે છે.

(૧૦) ફરીયાદીની ફરીયાદ સંદર્ભે કાયદાકીય જોગવાઈ નીચે મુજબ છે:–

(૧૦.૧) <u>ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ કલમ–૧૩૮</u>

સમગ્ર અથવા અંશત દેવા અથવા બીજી જવાબદારી અદા કરવા માટે બેન્કર પાસેના પોતાના ખાતામાથી, બીજી વ્યકિતને નાણાંની રકમ

ચુકવવા માટે તે ખાતામાથી કોઈ વ્યકિતએ લખેલ કોઈ ચેક, તે ખાતામા જમા નાણા રકમ, ચેક સ્વીકરાવા માટે અપુરતા હોવાના અથવા તે બેંક સાથે કરેલી કબુલાત ઘ્વારા તે ખાતામાંથી ભરવાની ગોઠવણ કરેલી રકમ કરતા વઘુ હોવાને કારણે, ભરપાઈ થયા વિના બેંક પરત કરે, ત્યારે તેવી વ્યકિતએ ગુનો કર્યો હોવાનું ગણાશે અને તેને આ અધિનિયમની બીજી કોઈ પણ જોગવાઈઓનો બાઘ આવ્યા સિવાય, બે વર્ષ સુધીની કેદની અથવા ચેકની રકમ કરતાં બમણી રકમનો દંડ અથવા તે બંને શિક્ષા કરવામા આવશે પરંતુ આ કલમમાં નો કોઈ પણ મજકુર લાગુ પડશે નહી સિવાય કે–

(એ) ચેક ઉપર જે તારીખ લખી હોય તે તારીખ થી છ મહીનાની મુદત અથવા ચેકની જે કાયદેસરની મુદત હોય તે બેમાંથી જે વહેલી હોય તે મુદતની અંદર ચેક બેંકમા રજુ કરવામા આવ્યો હોય,

(બી) ચેકનો પેઈ અથવા યથા ક્રમઘારક તે ચેક વણ ચુકવ્યો પરત આવવા સંબંઘી બેંક પાસેથી તેને માહીતી મળ્યાના ત્રીસ દિવસની અંદર ચેક લખનારને લેખિતમા નોટીસ આપીને નાણાંની સદરહું રકમની ચુકવણી કરવા માટે માં ગણી કરી હોય અને

(સી) એવા ચેક લખનારે ચેક લેનાર ચેકના પેઈ અથવા તેના યથા ક્રમ ઘારકને સદરહું નાણાંની ચુકવણી સદરહું નોટીસ મળ યાના પંદર દિવસની અંદર કરી ન હોય,

સ્પષ્ટીકરણ :– આ કલમના હેતુઓ માટે '' દેવા અથવા જવાબદારી '' એટલે કાયદેસર અમલ કરી શકાય તેવા દેવા અથવા બીજી જવાબદારી.

(૧૦.૨) <u>કલમ–૧૧૮ વટાઉખત વિશે માની લેવાની બાબત :–</u>

એથી વિરૂધ્ધનું સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી નીચે પ્રમાણે માની લેવામા આવશે.

ક) દરેક વટાઉખત અવેજને માટે કરી આપ્યું અથવા લખી આપ્યું હતું, અને એવું દરેક ખત જયારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યુ હોય તેના ઉપર શેરો કરી આપવામાં આવ્યો હોય, તે વટાવવામાં આવ્યું હોય અથવા તબદીલ કરવામાં આવ્યુ હોય, ત્યારે તે અવેજને માટે સ્વીકાર્યુ હતું, તેના ઉપર શેરો કરી આ પ્યો હતો, તશ્ર્વટાવ્યું હતું અથવા તબદીલ કર્યુ હતુ.

ખ) તારીખ વિશે :

જેના ઉપર તારીખ હોય તેવું દરેક વટાઉખત તે તારીખે કરી આ પ્યુ અથવા લખી આપ્યું હતું.

ગ) સ્વીકારના સમય વિશે :

સ્વીકારાયેલું દરેક વિનિમયપત્ર તેની તારીખ પછી અને તે પાકયાની તારીખ પહેલાં વાજબી સમયમાં સ્વીકારવમાં આવ્યુ હતું.

ઘ) તબદીલીના સમય વિશે :

કોઈ વટાઉ ખતની દરેક તબદીલી તે ખત પાકવાની તારીખ પહેલાં થઈ હતી.

ચ) શેરાઓના ક્રમ વિશે :

કોઈ વટાઉ ખત ઉપર કરેલાં હોવાનું જણાતા શેરા તે ખત ઉપર જે ક્રમમાં કરેલા જણાતા હોય તે ક્રમમાં કરેલા હતા;

છ) સ્ટેમ્પ વિશે :

ખોવાઈ ગયેલી પ્રોમીસરી નોટ,વિનિમયપત્ર અથવા ચેક ઉપર રીતસર સ્ટેમ્પ લગાડેલો હતો.

જ) ધારક યથાક્રમ ધારક છે એમ માની લેવા વિશે :

કોઈ વટાઉ ખતનો ધારક યથાક્રમ ધારક છે: પરંતુ જયારે તે ખત તેના કાયદેસરના માલીક પાસેથી, અથવા તેનો કાયદેસરનો

હવાલો ધરાવતી વ્યકિત પાસેથી, કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી મેળવવામાં આવ્યું હોય, અથવા તે ખત કરી આપનાર અથવા સ્વીકારનાર પાસેથી કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી, અથવા ગેરકાયદેસર અવેજને બદલે મેળવવામાં આવ્યું હોય ત્યારે, તે ખતનો ધારક પોતે યથાક્રમ ધારક છે એમ સાબીત કરવાનો બોજો તેના ઉપર છે.

(૧૦.૩) <u>ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ કલમ–૧૩૯</u>

વિરૂધ્ધની હકીકત સાબિત ના થાય ત્યાં સુધી એવું અનુમાન કરવામા આવશે કે, તે ચેક ધારણ કરનારે, તે ચેક કલમ–૧૩૮ માં દર્શાવ્યા મુજબ તેના કોઈ દેવાના અથવા અન્ય જવાબદારીના પૂરેપૂરા અથવા તેના કોઈ ભાગમાથી બોજમુકત થવાના બદલામા તે ચેક મેળવ્યો હશે.

(૧૦.૪) <u>કલમ–૧૪૬ બેંકની સ્લિપ અમુક તથ્યોના પ્રથમદર્શી પુરાવા :–</u>

કોર્ટ ,આ પ્રકરણ હેઠળની દરેક કાર્યવાહીના સંદર્ભમાં, બેંકની સ્લિપ અથવા તેના પર ચેકનો અસ્વિકાર કરવામા આવ્યો હોવાનુ દર્શાવતુ અધિકૃત સીલ ધરાવતા મેમોના રજુ કરવા પર, ચેક ના અનાદર ની હકીકત માની લેવાની રહેશે.સિવાય કે, જયાં સુધી ચેક ના અનાદર થયાની હકીકત ખોટી સાબીત ના થાય.

(૧૦.૫) નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ–૧૩૮ ના આવશ્યક તત્વો:

આરોપી સામેનો આક્ષેપિત ગુન્હો સાબિત કરવા માટે ફરીયાદીએ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ના આવશ્યક તત્વો સાબિત કરવાના

રહે છે. **નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ ના જુગેશ સેહગલ વિ. શમશેરસિંગ ગોગી (૨૦૦૯)૧૪ એસ.સી.સી.૬૮૩,** ના ચુકાદા મા જણાવેલ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ કલમ– ૧૩૮ ના નીચે મુજબના આવશ્યક તત્વો પુરવાર કરવાની જવાબદારી ફરીયાદી પર રહેલી છે અને તે તત્વો સં તોષાયા બાદ જ ચેક લખીઆપનાર (ડ્રોઅર) એ ઉપરોકત કાયદા હેઠળ ગુનો કરેલ છે તેમ માની લેવાનુ છે.

૧. આરોપીએ પોતાના ધ્વારા નિભાવવામાં આવતા ખાતામાંથી નાણાં ચુકવવા બીજી વ્યકિતને ચેક લખી આપેલ.

૨. આરોપીએ ફરીયાદીને આવો ચેક સમગ્ર અથવા અંશત: કાયદેસરનું દેવુ અથવા જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ હતો.

૩. ચેક જે તારીખે લખેલ હતો તે તારીખથી ચેકની નિયત સમયમર્યાદામાં રજુ કરવામાં આવેલ હતો.

૪. બેંક દવારા ચેક વણચુકવાયે પરત કરેલ.

૫. ચેક પરત થયાની માહિતી મળ્યા બાદ ફરીયાદીએ સમય મર્યાદામાં નાણાંની માંગણી કરતી લેખિત નોટીસ ચેક લખનાર (ડ્રોઅર) ને મોકલેલ હતી.

૬. ચેક લખનાર (ડ્રોઅર)આવી લેખિત નોટીસ મળી ગયેલ હોવા છતાં ચેકના નાણાં સમય મર્યાદામાં ચુકવી આપેલા નથી.

(૧૧) <u>કાયદા ની જોગવાઈ ના સંદર્ભ મા પુરાવાનુ મુલ્યાંકન :</u>

આ કામે હાલના ફરીયાદી ધ્વારા આરોપી સામે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ કલમ–૧૩૮ મુજબનો આક્ષેપ મુકવામાં આવેલ છે. ત્યારે સદર ગુનાના તત્વો ઉપરોકત કરવામાં આવેલ ચર્ચા સાથે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ–૧૧૮(એ) તથા કલમ–૧૩૯ અનુસાર ફરીયાદીની તરફેણમાં અનુમાનો કરી શકાય તેવી જોગવાઈ છે. ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ–૧૧૮(એ) ની જોગવાઈ અનુસાર જયાં સુધી વિરુધ્ધનુ સાબિત ના થાય ત્યાં સુધી દરેક વટાઉખત અવેજના માટે કરી આપ્યાનું માની લેવામાં આવશે. તે જ રીતે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ–૧૩૯ ની જોગવાઈ વંચાણે લેવામાં આવે તો વિરુધ્ધની હકીકત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી અનુમાન કરવામાં આવશે કે ચેકના ધારણકર્તાએ તે ચેક ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ ની જોગવાઈ અનુસાર તેમના કાયદેસરના દેવા અથવા જવાબદારીની અંશત: અથવા પુર્ણ ચુકવણી માટે મેળવવામાં આવેલ છે. ઉપરોકત બંન્ને કલમ હેઠળ ફરીયાદીની તરફેણમાં અનુમાન થઈ શકે. પરંતુ, બંન્ને જોગવાઈમાં ''**વિરુધ્ધનું સાબિત ના થાય તો**'' તેવા શબ્દો પ્રયોજવામાં આવેલ છે. વિરુધ્ધનું પુરવાર ના થાય તે શબ્દોના અર્થઘટન અનુસાર અનુમાનનું ખંડન આરોપીએ પ્રીપ્રોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબીલીટી યાને કે સંભવિત તથ્ય તરફ દોરવણી કરતા પુરાવાથી અનુમાનનું ખંડન કરવાનું છે. જે સંભવિત તથ્ય તરફ દોરી જતો પુરાવો એટલે કે જે રીતે સમજદાર વ્યકિત સમજી શકે તેવો હોવો જોઈએ. માત્ર ડીનાઈલ કરવાથી અનુમાનનું ખંડન થઈ શકે નહી. આવું અનુમાન ખંડન કરવાનો બોજો આરોપીના શીરે રહે છે.તેજ રીતે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ ૧૪૬ ની જોગવાઈ અનુશાર બેં

કની સ્લિપ અમુક તથ્યોના સંદર્ભમા પ્રાથમીક પુરાવો છે.ફરીયાદપક્ષે ચેકનો અનાદર થયાનુ બતાવવા માટે બેંક સ્લિપ અથવા મેમો કે જેના ઉપર બેંકનુ અધિકૃત સીલ હોય તે રજુ કરે ત્યારે, ચેકનો અનાદર થયેલો છે તેવુ પ્રથમદર્શી કોર્ટ અનુમાન કરી શકે છે. સિવાય કે જયાં સુધી આવી હકીકત ખોટી સાબીત કરવામા ના આવે.

(૧૨) ફરીયાદની હકીકતો, રેકર્ડ ઉપરના પુરાવા, કાયદાકીય જોગવાઈઓ દલીલો ધ્યાને લેતાં, ઉપરોકત મુદ્દાઓના જવાબ અંગેના મારા વિગતવારના કારણો/તારણો નીચે મુજબ છે.

સામાન્ય રીતે પ્રથમ ફરીયાદીએ પોતાનો કેસ શંકાઓથી પર સાબીત કરવો જોઈએ. તેવી કાયદાની રીતરસમ અને કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિધ્ધાંતો છે. ફરીયાદી ધ્વારા ફરીયાદ દાખલ કરેલ છે અને જે આક્ષેપો કરેલા છે તેના અનુસંધાને **આંક– ૨૯** થી સરતપાસનું સોગંદનામુ દાખલ કરેલ છે. જે સરતપાસના સોગંદનામામાં અસલ ચેક, રીર્ટન મેમો, આરોપીને આપવામા આવેલ કાયદેસરની નોટીસ ની ઓફીસ કોપી, નોટીશ રજી.એડી.થી આરોપીને મોકલેલી તેની પોસ્ટની પાવતી અસલમાં, આરોપીને નોટીસ મળ્યા બાબતેની પોસ્ટની એકનોલેજમેન્ટ અસલ કવર સાથે, બેન્ક સ્ટેટમેન્ટની કોમ્પ્યુટરાઈઝ કોપી રજુ કરેલ છે જે આ કામે દસ્તાવેજો રજુ કરેલ છે તે જુબાનીમા રીફર કરેલ છે. આ કામે ફરીયાદીએ સરતપાસનુ સોગંદનામુ દાખલ કરેલ છે. જેમાં, **આંક– ૨૩** થી રજુ થયેલ ચેકની વિગતો સરતપાસના સોગંધનામા રીફર કરેલ છે અને તે રીતે ચેકની હકીકતોને પુરાવા ધારાની જોગવાઈ મુજબ સાબિત કરેલી છે. જેથી આરોપીએ ફરીયાદીને **આંક–૨૩** વાળો ચેક આપેલો છે તેવુ સાબિત થયેલુ છે. આરોપીએ ફરીયાદીને તકરારી ચેક કાયદેસરના દેવા અને જવાબદારી પેટે આપેલ છે કે કેમ ? તેની ચર્ચા પાછળથી કરવામા આવેલ

છે. તે પહેલા ચેક સમયમર્યાદામા રજુ થયેલ છે કે કેમ? તે જોવામા આવે તો, સદર ચેક તારીખ ૧૩–૦૪–૨૦૧૮ ના રોજનો છે. કોઈ પણ ચેક જે તે ચેકની તારીખ થી ત્રણ મહીનાની અંદર અથવા ચેકની સમયમર્યાદા જે તે સમયના કાયદાથી જે નકકી થયેલી હોય તેમાથી જે પહેલા હોય તે સમયમાં ચેક બેન્કમા રજુ થયેલો હોવો જોઈએ. તેમજ **આંક–૨૪** વાળા રીર્ટન મેમોમાં દર્શાવેલ છે અને ચેક રીર્ટન તા. ૧૭–૦૪–૨૦૧૮ ના રોજ થયેલ છે. **આંક–૨૩** વાળો ચેક ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ચેક ઈસ્યુ થયાના ત્રણ માસ સુધી વેલીડ છે. જેથી, તકરારી ચેક સમયમર્યાદામા બેંકમા સ્વીકરાવા રજુ થયેલ છે તે સાબીત થયેલુ છે. ફરીયાદીએ સદરહુ ચેક તેઓની બેંક મારફતે સ્વીકારવા ભરતાં જે ચેક વણચુકવ્યે પરત થયેલ, તેની જાણ ફરીયાદીને હિંમતનગર નાગરીક સહકારી બેંક લી. ધ્વારા રીર્ટન મેમાથી કરેલી, જે રીર્ટન મેમો **આંક–૨૪** થી રજુ થયેલ છે, જેમાં તકરારી ચેકનો નંબર દર્શાવેલ છે અને રકમ પણ તકરારી ચેકમા દર્શાવેલ છે તે જ છે. તેમજ રીર્ટન મેમો ''**ફંડસ ઈનશફીશીયન્ટ**'' ના રીઝનથી રીર્ટન થયેલ છે તે દર્શાવેલ છે. ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૪૬ હેઠળ ચેક રીર્ટન મેમો, જે તે બેન્કનુ શીલ અને અધિકૃત વ્યકિતની સહી ધરાવતો હોય ત્યારે વિરુઘ્ધનુ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી ચેક રીર્ટન મેમામા જણાવેલ કારણોસર પરત થયેલો છે તેવુ માની લેવાનુ છે. સિવાય કે, ઉપરોકત હકીકતનુ વિરુઘ્ધ સાબીત કરવામા આવે તે રીતે ચેક વણચુકવાયે પરત થયેલો છે તે પણ સાબીત થયેલુ છે. ઉપરોકત ચેક વણચુકવ્યે પરત થતા ફરીયાદીએ વકીલ મારફતે કાયદેસરની નોટીસ આરોપીને આપેલી, જે નોટીશ રજી.એડી. થી આપેલી, તે રજી.એડી. કર્યા બાબતની પોસ્ટની રસીદ **આંક–૨૬** થી રજુ છે. ઉપરોકત કાયદેસરની નોટીસ આરોપીને બજેલ નથી. તેઓ બચાવ પક્ષે આક્ષેપ કરવામાં આવેલ છે. તેમજ પોતાના બચાવમાં આરોપીએ જણાવેલ

છે કે, **આંક–૨૫** વાળી નોટીસ તેઓને બજેલ ન હોય ધી નેગો. ઈ. એ.ની કલમ– ૧૩૮(ડી) ની જોગવાઈનું પાલન થયેલ નથી જેથી, ફરીયાદીની ફરીયાદ ટકી શકે નહી પરંતુ આ કામે અદાલત સમક્ષ આરોપીનું જે નીવેદન લેવામાં આવેલ છે તેમાં આરોપીએ પોતાનુ સરનામું **આંક–૨૫** વાળી નોટીસમા રહેલ છે તે જ સરનામું જણાવેલ છે. આમ, આરોપીનું સરનામું તેઓના નીવેદનમાં જણાવેલ તે અને નોટીસમાં જણાવેલ છે તે એકસમાન હોઈ આરોપીને સાચા સરનામે નોટીસ ઈસ્યુ કરવામાં આવેલ હોય તેવું સ્પષ્ટપણે રેકર્ડ પર આવવા પામેલ છે. આ તબકકે ફરીયાદી ધ્વારા નામ. સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા **સી.સી. અલવી હાજી વિ. પાલાપેટ્ટી મહોમ્મદ અને બીજાઓ વાળા ચુકાદામાં ઠરાવેલ સીધ્ધાંત ઉપર આધાર રાખેલ છે.** નામ. સર્વોચ્ચ અદાલત સદરહુ ચુકાદામાં સ્પષ્ટ ઠરાવેલ છે કે, આરોપીને તેના સાચા સરનામે નોટીસ ઈસ્યુ કરેલ હોવી જોઈએ. હાથ પરના કેસમાં આરોપીએ અદાલત સમક્ષ જે સરનામુ જણાવે છે તે જ સરનામે ફરીયાદ ધ્વારા **આંક– ૨૫** વાળી નોટીસ મોકલવામાં આવેલ છે જેથી નામ. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉપરોકત ચુકાદામાં ઠરાવેલ સિધ્ધાતો ધ્યાને લેતાં નોટીસની જાણ આરોપીને છે તે માની લેવાનું છે. તે રીતે ઉપરોકત ચેક પરત થતા રકમના માંગણાની કાયદેસરની નોટીસ આરોપીને બજી ગયેલ છે. નોટીસની હકીકતો જોતાં, ફરીયાદની હકીકતોને સમર્થન મળે છે તથા ફરીયાદમા જણાવેલ ચેક અને ચેકની વિગતોને સમર્થન મળે છે. જેથી ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની જોગવાઈઓ મુજબ ચેક રીર્ટન થતા ચેકના રકમની માંગણાની કાયદા મુજબની નોટીસ આરોપીને સમયમર્યાદામા આપેલી છે તે સાબીત થયેલુ છે.

સામાન્ય રીતે પ્રથમ ફરીયાદીએ પોતાનો કેસ શંકાઓથી પર સાબીત કરવો જોઈએ. ફરીયાદીએ અસલ ચેક, નોટીસની બજવણી થયેલાની

એકનોલોજમેન્ટ સ્લીપ તથા અસલ રીર્ટન મેમો રજુ કરેલ છે અને સરતપાસનુ સોગંદનામુ પણ દાખલ કરેલ છે અને આરોપીપક્ષે ફરીયાદીની ઉલટતપાસ પણ કરેલ છે તે નોંધવુ આવશ્યક છે કે તકરારી ચેકમાં કરેલી સહી બાબતે આરોપીએ કોઈ તકરાર લીધેલી નથી. જેથી ચેક ઉપરની સહી બાબતે આરોપીએ સ્વીકૃતી કરેલી છે. જેથી ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ– ૧૧૮(એ) મુજબ આરોપીએ ચેક અવેજ માટે કરી આપ્યો હતો અથવા તો લખી આપ્યો હતો તેવું અનુમાન કરવાનું રહે છે. વધુમા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૯ હેઠળ આરોપી વિરુધ્ધનુ અનુમાન ઉપલબ્ધ છે કે, જયાં સુધી વિરુધ્ધનુ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી ચેકના ધારણ કરનારે તે ચેક કલમ–૧૩૮ મા દર્શાવ્યા મુજબ તેના કોઈ કાયદેસરના દેવા અથવા જવાબદારીના પુરેપુરા અથવા તેના કોઈ ભાગના ચુકવણા પેટે તકરારી ચેક મેળવ્યો હશે. હાથ ઉપરના કેસમા તકરારી ચેકમાં આરોપીની સહી બાબતે કોઈ તકરાર નથી અને સ્વિકૃતિ છે. જેથી હાલના સ્ટેજે ધી નેગો.ઈ.એકટની કલમ– ૧૧૮ અને ૧૩૯ નુ અનુમાન ફરીયાદીની તરફે મદદમા આવેલ છે. સમગ્ર પુરાવો જોતા ફરીયાદ પક્ષે પોતાનો કેસ પ્રથમદર્શી રીતે સાબિત કરેલ છે. જેથી અત્રેની કોર્ટ અનુમાન કરી શકે છે કે, આરોપી એ આપેલો અથવા લખેલો ચેક કોઈ અવેજ અને કાયદેસરની જવાબદારી અથવા દેણાં પેટે આપેલ છે. આ તબકકે ફરીયાદીએ કાયદેસરનુ દેવું સાબીત કરેલુ છે. આમ, હવે સાબીતીનો ભાર આરોપી તરફે ખસે છે.

(૧૩) ફરીયાદ પક્ષ ધ્વારા પોતાનો કેસ સાબીત કરીને આરોપી તરફે સાબીતીનો ભાર ખસેડેલ છે, ત્યારે આરોપી યાને કે બચાવ પક્ષે કેવો બચાવ લેવાનો છે તે કાયદાના પ્રસ્થાપિત થયેલા સિધ્ધાંતો ધ્યાને લેતાં,

ઉપરોકત ફરીયાદ પક્ષે અનુમાન કરવામા આવેલ બંને કલમ હેઠળ ફરીયાદ પક્ષની તરફેણમા પ્રારંભિક અનુમાન થઈ શકે છે. પરંતુ, બન્ને જોગવાઈઓમા '' **વિરુધ્ધનુ સાબિત ના થાય તો** '' તેવા શબ્દો પ્રયોજવામા આવેલા છે. વિરૂધ્ધનુ પુરવાર ન થાય તે શબ્દોના અર્થઘટન અનુસાર આરોપી વિરુધ્ધ કરવામા આવેલા અનુમાનનુ ખંડન આરોપીએ પ્રિ–પ્રોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટી યાને કે સંભવિત તથ્ય તરફ દોરવણી કરતા પુરવાથી કરવાનુ છે. જે સંભવિત તથ્ય તરફ દોરી જતો પુરાવો એ રીતે કે, સમજદાર વ્યકિત સમજી શકે તેવો હોવો જોઈએ. આવો પુરાવો મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી હોઈ શકે છે. ફરીયાદીએ મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી પુરાવા રજુ કર્યા હોય તેના ઉપર પણ આરોપી આધાર રાખી શકે છે. તે માટે આરોપીએ વીટનેશ બોક્ષ મા આવવાની જરુર નથી. આરોપી ફરીયાદીની ઉલટતપાસ કરીને પુરાવાનો ભાર હળવો કરી શકે છે. તે રીતે ફરીયાદીએ રજુ કરેલા પુરાવાનો ઉપયોગ કરીને પણ પુરાવાનો ભાર ફરીયાદી તરફ ખસેડી શકે છે. તેમજ સંજોગો આધારીત પણ પુરાવાનો ભાર આરોપી હળવો કરી શકે છે. પરંતુ માત્ર ડીનાઈલ કરવાથી અનુમાનનુ ખંડન થઈ શકે નહી. આવુ અનુમાનનુ ખંડન કરવાનો બોજો આરોપીના શીરે રહે છે.

હવે તે જોવાનું છે કે, ફરીયાદી ધ્વારા પ્રથમ પોતાનો કેસ સાબિત કરેલ છે અને ફરીયાદીનો કેસ સાબીત થતા આરોપીના શીરે ફરીયાદીના પુરાવાનુ ખંડન કરવાનો બોજો આવેલ છે, તે પુરાવાનો ભાર હળવો કરીને, શુ ફરીયાદી તરફે ફરીયાદપક્ષનો કેસ શંકાઓથી પર સાબીત કરવાનો ભાર ખસેડેલ છે ?

(૧૪) આ કામે બચાવપક્ષ દવારા ફરીયાદીની ઉલટતપાસ કરવામાં આવેલી છે જેમા તેઓએ જણાવેલ છે કે, તેઓ હિન્દુ છે અને આરોપી

મુસલમાન છે, હિંમતનગર પાટીયા ખાતે તેમને ગોડાઉન અને ૬ દુકાનો અને ૨૦૦૦ ફુટનો ખાલી પ્લોટ છે, તેઓ એ વાતનો સ્વીકાર કરે છે કે, મીલકત તેમણે અબુબકર મેમણ દાંતાવાળા જી. બનાસકાંઠા વાળા પાસેથી ખરીદેલ છે, તેઓ એ વાતનો સ્વીકાર કરે છે કે, આરોપીએ તેમની પાસેથી પૈસા લીધેલા તે બાબતે કોઈ કરાર થયેલ નથી, આરોપીએ કઈ તારીખે કઈ જગ્યાએ આપેલ તે આ કામે જણાવેલ નથી, તેમને આરોપી સાથે ૨૦૦૬ – ૨૦૦૭ થી સંબંધો હતા, તેઓ એ વાતનો સ્વીકાર કરે છે કે, **આંક– ૨૭** ના નોટીસના કવરમાં એવું લખેલ છે કે "**તપાસ કરતા જાણમાં ન હોય પરત**". તેઓ ગવર્નમેન્ટમાં પેટા કોન્ટ્રાકટમાં કામ કરે છે પણ તે અંગેનો કોઈ પુરાવા રજુ કરેલ નથી, તેઓ પાનકાર્ડ ધરાવે છે, ઈન્કમટેક્ષ રીટર્ન ફાઈલ કરે છે, સને – ૨૦૧૭ ૨૦૧૮ માં તેમને વાર્ષીક સાત આઠ લાખનો નફો થયેલો, તેમને બે બાળકો છે, એક બાબો એમ.બી.બી. એસ. કરે છે અને બેબી ધોરણ – ૧૨ માં અભ્યાસ કરે છે, તે બંન્નેના ભણવાનો ખર્ચ તેમના પીતા કરે છે, તેઓ ત્રણ ભાઈ છે, તેમના પીતા જીઈબી માં નોકરી કરતા હતા અને હાલ નીવૃત્ત છે, તેમના પીતાની મીલકતમાં કોઈ ભાગ પડેલ નથી, તેઓ સંયુકત કુટુંબમાં રહે છે, વધુમાં તેઓ એ વાતનો સ્વીકાર કરે છે કે, તેઓએ બેલેન્સ શીટ રજુ કરેલ છે તે ઈન્કમટેક્ષમાં રજુ કરેલ હોય તેવો કોઈ પુરાવો રજુ કરેલ નથી,તેઓ જણાવે છે કે, તેમના સી.એ. તેમને બેલેન્સ શીટ બનાવી આપેલ છે તે રજુ કરેલ છે, હિંમતનગર કોર્ટમાં તેમણે આ કેસ સીવાય બીજો એક રીટર્નનનો કેસ ચાલે છે, જે ૧૨ લાખ રૂપીયાનો છે, જે કેસ તેમણે વિષ્ણુભાઈ જોઈતાભાઈ પ્ર જાપતી પર કરેલો છે જે પૈસા વિષ્ણુભાઈને હાથ ઉછીના આપેલા, જે રોકડા આપેલા, તેઓ એ વાતનો સ્વીકાર કરે છે કે, કેસ નં.– ૨૬૮૦/૨૦૧૮ નો છે, વધુમાં તેઓ એ વાતનો સ્વીકાર કરે છે કે, નોટીસ, ફરીયાદ

તથા સરતપાસનું સોગંદનામું તેમના વકીલશ્રીએ તૈયાર કરેલ છે તે તેમના કહયા મુજબ તૈયાર કરેલ છે.

(૧૫) આરોપીપક્ષે પોતાના બચાવમાં ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ સીવાય પોતાના બચાવમાં કોઈ પણ મૌખીક કે દસ્તાવેજી પુરાવાઓ રજુ રાખેલ નથી જેથી માત્ર ફરીયાદી પાસે આરોપી કોઈ લેણુ બાકી રહેતુ ન હોવાની મૌખીક રજુઆત માત્રથી ફરીયાદીની તરફેણમાં અદાલતે જે કાયદેસરનુ અનુમાન કરવુ ફરજયાત રહે છે તે અનુમાન આપમેળે ખંડન થઈ શકે નહી અને આરોપીપક્ષે આવા કાયદેસરના અનુમાનનુ ખંડન ન કરતા ફરીયાદીની ફરીયાદ તેમજ રજુ દસ્તાવેજ આધારે ફરીયાદીની તરફેણમાં અદાલતે કાયદેસરનુ અનુમાન કરવાનુ રહે છે તે મુજબ વાદગ્રસ્ત **આંક– ૨૩** વાળો ચેક તે આરોપી દવારા કાયદેસરના લેણા પેટે ફરીયાદીને આપેલ હોય તેમજ આવો ચેક **આંક– ૨૪** ના રીટર્ન મેમામાં દર્શાવેલ ''**ફંડસ ઈનશફીશીયન્ટ**'' ના શેરા સાથે પરત આવેલ હોય તેમજ સદર ચેક પરત ફર્યા બાબતે ફરીયાદી દવારા આરોપી ને ધોરણસર નોટીસની બજવણી કરવામાં આવેલ હોય તે તમામ હકીકતો રેકર્ડ પર પુરવાર થાય છે. ત્યારે વાદગ્રસ્ત ચેક વણ સ્વીકારાયેલ પરત ફરેલ હોય ત્યારે આરોપી સામે આક્ષેપીત ગુન્હો પુરવાર થયેલ હોવાના તારણ પર અત્રેની અદાલત આવે છે.

(૧૬) ફરીયાદપક્ષનાં કેસ મુજબ ફરીયાદી દવારા આરોપીને આપેલ લેણી રકમ ચુકવી આપેલ ન હોય જેથી ફરીયાદી સાથે લેણી રકમ ચુકવી આપવા સારૂ વાદગ્રસ્ત ચેકમાં જણાવ્યા મુજબની લેણી રકમ બાકી નીકળતી હોય તેના બદલામાં આરોપી દવારા **આંક– ૨૩** વાળો ચેક તેઓને આપવામાં આવેલ છે. જયારે આરોપીપક્ષે આવી કોઈ રકમ લીધેલ ન હોવાનુ તેમજ આવી કોઈ લેણી રકમ બાકી નીકળતી નહી હોવાનુ મૌખીક વાંધો લીધેલ છે.

ફરીયાદીએ પોતાની ફરીયાદમાં તા. ૦૩–૦૫–૨૦૧૮ ના રોજ આરોપીને નોટીસની બજવણી થયેલાનુ જણાવેલ છે જે સંદર્ભે ફરીયાદપક્ષે રજુ રાખવામાં આવેલ દસ્તાવેજી પુરાવા ધ્યાને લેતા, આરોપીને નોટીસની બજવણી ધોરણસર કરવામાં આવેલ છે અને નોટીસની બજવણી થયેલ નથી તેવુ બચાવપક્ષ રેકર્ડ પર પુરવાર કરી શકેલ નથી. વધુમાં બચાવપક્ષે એવી પણ તકરાર લીધેલ છે કે, ફરીયાદ પક્ષે રજુ **આંક–૨૭** વાળી નોટીસના કવરમાં એવું લખેલ છે કે ''**તપાસ કરતા જાણમાં ન હોય પરત**''. જેથી આરોપીને નોટીસની બજવણી ધોરણસર થયેલ હોય તેવું માની શકાય નહી અને આરોપીને નોટીસની બજવણી થયેલ ન હોય આરોપી વિરૂધ્ધની હાલની ફરીયાદ ટકી શકે નહી આ તબકકે તકરારી ચેક ધ્યાને લેતાં તકરારી ચેક વણચુકવ્યે પરત થતા ફરીયાદીએ પોતાના વકીલ મારફતે આરોપીને કાયદેસરની નોટીસ રજી.એડી. થી આપેલી, તે રજી.એડી. કર્યા બાબતની પોસ્ટની રસીદ ફરીયાદ પક્ષે **આંક–૨૬** થી રજુ રાખવામાં આવેલ છે. આમ, **આંક–૨૫** વાળી નોટીસ અને બજેલ ન હોય ધી નેગો. ઈ. એ.ની કલમ– ૧૩૮(ડી) ની જોગવાઈનું પાલન થયેલ નથી જેથી, ફરીયાદીની ફરીયાદ ટકી શકે નહી તેવો બચાવ ટકી શકે તેમ નથી ઉપરોકત ચર્ચા કર્યા મુજબ અદાલત સમક્ષ આરોપીનું જે નીવેદન લેવામાં આવેલ છે તેમાં આરોપીએ પોતાનુ સરનામું **આંક–૨૫** વાળી નોટીસમા રહેલ છે તે જ સરનામું જણાવેલ છે. આમ, આરોપી નોટીસમાં જણાવેલ સરનામે રહેતા હોય તેવું અદાલતે માનવાને પુરતુ કારણ મળી રહે છે ફરીયાદી ધ્વારા નામ. સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા **સી.સી. અલવી હાજી વિ. પાલાપેટ્ટી મહોમ્મદ અને બીજાઓ વાળા ચુકાદામાં ઠરાવેલ સીધ્ધાંત ઉપર આધાર રાખેલ છે. તે ચુકાદામાં ઠરાવેલ સીધ્ધાંત ફરીયાદ પક્ષને મદદરુપ બની રહે છે.** જેથી નામ. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉપરોકત ચુકાદામાં ઠરાવેલ

સિધ્ધાતો ધ્યાને લેતાં નોટીસની જાણ આરોપીને છે તે માની લેવાનું છે. તે રીતે ઉપરોકત ચેક પરત થતા રકમના માંગણાની કાયદેસરની નોટીસ આરોપીને બજી ગયેલ છે. નોટીસની હકીકતો જોતાં, ફરીયાદની હકીકતોને સમર્થન મળે છે.

વધુમાં ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ દરમ્યાન આરોપી પક્ષ ફરીયાદીની ફાયનાન્સીયલ કેપેસીટને પડકારવામાં આવેલ છે. જેથી આરોપીપક્ષ ફરીયાદપક્ષના સદર પુરાવાના વિરૂધ્ધનો કોઈ પુરાવો રેકર્ડ ઉપર લાવવામાં નિષ્ફળ નિવડેલ છે. પરંતુ, એમ માની લેવામાં આવે કે ફરીયાદી તકરારી ચેકની રકમની હાથ ઉછીની આપવા સક્ષમ ન હતાં. પરંતુ આ તબકકે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો ધ્યાને લેવો ન્યાયોચીત જણાઈ આવે છે. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ***TEDHI SINGH V/S NARAYAN DASS MAHANT*** (CRIMINAL APPEAL NO. 362/2022 J.DATE 7TH MARCH 2022) ના ચુકાદા માં નામ. સુપ્રીમ કોર્ટે તેવું ઠરાવેલ છે કે જયારે આરોપી એ ફરીયાદી ની નોટીસ નો જવાબ આપી અને ફરીયાદી ની આર્થિક શકિત પડકારેલ ન હોય તો ફરીયાદીએ આવી રકમ આપવા તેઓ આર્થિક રીતે સક્ષમ હતા તેવો પુરાવો આપવાની કોઈ જરૂરીયાત રહેતી નથી. ઉપરોકત ચુકાદા નો રેલેવન્ટ પેરા નીચે મુજબ છે.

9. The Trial Court and the First Appellate Court have noted that in the case under Section 138 of the N. I. Act the complainant need not show in the first instance that he had the capacity. The proceedings under Section 138 of the N. I. Act is not a civil suit. At the time, when the complainant gives his evidence, unless a case is set up in the reply notice to the statutory notice sent, that the

complainant did not have the wherewithal, it cannot be expected of the complainant to initially lead evidence to show that he had the financial capacity. To that extent the Courts in our view were right in holding on those lines. However, the accused has the right to demonstrate that the complainant in a particular case did not have the capacity and therefore, the case of the accused is acceptable which he can do by producing independent materials, namely, by examining his witnesses and producing documents. It is also open to him to establish the very same aspect by pointing to the materials produced by the complainant himself. He can further, more importantly, achieve this result through the cross examination of the witnesses of the complainant. Ultimately, it becomes the duty of the Courts to consider carefully and appreciate the totality of the evidence and then come to a conclusion whether in the given case, the accused has shown that the case of the complainant is in peril for the reason that the accused has established a probable defence.

ઉપરોકત ચુકાદા માં પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંતને હાલના કેસના સંજોગો સાથે મુલવવામાં આવે તો આ કામે પણ ફરીયાદી એ હાલ ની ફરીયાદ દાખલ કરતા પહેલા આરોપીને આપેલ નોટીસ નો જવાબ આપી અને ફરીયાદીની ચેક મુજબ ની રકમ આપવાની આર્થિક તાકાત ને પડકારેલ

નથી તો આવા સંજોગો માં ફરીયાદી એ પોતાની પાસે ચેક મુજબ ની રકમ આરોપીને આપવાની આર્થિક વ્યવસ્થા હતી તેવું સાબીત કરવાની કોઈ જરૂરીયાત રહેતી નથી. વધુમાં તકરારી ચેકની રકમ રૂા.૧૭,૫૦,૦૦૦/- તે ઘણી મોટી રકમ હોવાનું જણાઈ આવે છે પરંતુ ફરીયાદી ધ્વારા રજુ રાખવામાં આવેલ દસ્તાવેજી પુરાવા ધ્યાને લેતા આ કામે આંક- ૨૮ થી રજુ ફરીયાદીની બેંક હિંમતનગર નાગરીક બેંક ધ્વારા આરોપીના બેંક ખાતામાં આર.ટી.જી.એસ. મારફતે રૂ. ૧૭,૫૦,૦૦૦/- ટ્રાન્સફર કરેલ હોય ત્યારે બચાવ પક્ષે ફરીયાદીની આર્થીક સક્ષમતાને જે પ્રશ્ન ઉઠાવેલ છે તે ધ્યાને લઈ શકાય નહી. વધુમાં ફરીયાદ પક્ષે આંક- ૪૭ થી તેમનું વર્ષ ૨૦૧૮ ૨૦૧૯ નું ઈન્કમટેક્ષ રીટર્નનની એકનોલોજમેન્ટ તેમજ વર્ષ ૨૦૧૮ ની બેલેન્સ શીટ પણ રજુ રાખેલ છે જેમાં પણ લોન અને એડવાન્સ અન્વયે આરોપી મેમણ શહજાદભાઈ અબ્દુલસતાર નાઓને નાણાં ૧૭,૫૦,૦૦૦/- આપેલ હોય તે સ્પષ્ટ દર્શાવેલ છે. ત્યારે ફરીયાદીએ આરોપીને તકરારી ચેક માની રકમ હાથઉછીની આપેલ નથી તેવી આરોપી પક્ષે જે રજુઆત કરવામાં આવેલ છે તે ગ્રાહય રાખવા પાત્ર જણાઈ આવતી નથી.

આમ, સદરહુ કામે ફરિયાદીનો સોગંદ ઉપરનો પુરાવો તેમજ રજુ કરેલ દસ્તાવેજી પુરાવાઓ ધ્યાને લેતા, બચાવપક્ષ દ્વારા તકરારી ચેક આરોપીના ખાતાનો નહી હોવાનો કોઈપણ પ્રકારનો માનવાલાયક પુરાવો રેકર્ડ પર લાવવામાં આવેલ નથી. આમ, સદરહું ફરિયાદવાળો ચેક આરોપીના ખાતાનો હોવાનું રેકર્ડ ઉપર સ્પષ્ટ થાય છે. વધુમાં આંક-૨૩ થી રજુ તકરારી ચેકમાં આરોપીની સહી નથી તેવી કોઈ જ હકીકત કે બચાવ આરોપી દ્વારા રેકર્ડ ઉપર લાવવામાં આવેલ નથી.

આ તબકકે ના.સુપ્રિમ કોર્ટનાં Rajesh Jain Versus Ajay Singh2023 (0) AIJEL-SC 72588 ના ચૂકાદામાં પેરા-૩૮, ૪૧, ૪૨ માં

ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૧૮ અને કલમ– ૧૩૯ સંદર્ભે જે સિધ્ધાંત પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવ્યા તે માનભેર વંચાણે લેવા માં આવે તો તે નીચે મુજબ છે,

38. As soon as the complainant discharges the burden to prove that the instrument, say a cheque, was issued by the accused for discharge of debt, the presumptive device under Section 139 of the Act helps shifting the burden on the accused. The effect of the presumption, in that sense, is to transfer the evidential burden on the accused of proving that the cheque was not received by the Bank towards the discharge of any liability. Until this evidential burden is discharged by the accused, the presumed fact will have to be taken to be true, without expecting the complainant to do anything further.

41. In order to rebut the presumption and prove to the contrary, it is open to the accused to raise a probable defence wherein the existence of a legally enforceable debt or liability can be contested. The words 'until the contrary is proved' occurring in Section 139 do not mean that accused must necessarily prove the negative that the instrument is not issued in discharge of any debt/liability but the accused has the option to ask the Court to consider the non- existence of debt/liability so probable that a prudent man ought, under the circumstances of the case, to act upon the supposition that debt/liability did not exist. [Basalingappa Vs. Mudibasappa (AIR 2019 SC 1983) See also

Kumar Exports Vs. Sharma Carpets (2009) 2 SCC 513]42. In other words, the accused is left with two options. The first option- of proving that the debt/liability does not exist-is to lead defence evidence and conclusively establish with certainty that the cheque was not issued in discharge of a debt/liability. The second option is to prove the non-existence of debt/ liability by a preponderance of probabilities by referring to the particular circumstances of the case. The preponderance of probability in favour of the accused's case may be even fifty one to forty nine and arising out of the entire circumstances of the case, which includes: the complainant's version in the original complaint, the case in the legal/demand notice, complainant's case at the trial, as also the plea of the accused in the reply notice, his 313 statement or at the trial as to the circumstances under which the promissory note/cheque was executed. All of them can raise a preponderance of probabilities justifying a finding that there was 'no debt/liability'. [Kumar Exports and Sharma Carpets, (2009) 2 SCC 513]

ઉપરોકત ના.સુપ્રિમ કોર્ટનાં ચુકાદાને માનભેર વંચાણે લેતાં ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૧૮ ની જોગવાઈ મુજબ, જયાં સુધી વિરુધ્ધ નું સાબિત ના થાય ત્યાં સુધી દરેક વટાઉખત કાયદેસરનાં અવેજ માટે કરી આપ્યાનું માની લેવામાં આવશે. તેમજ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૯ ની જોગવાઈ વંચાણે લેવા માં આવે તો વિરુધ્ધની હકીકત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી અનુમાન કરવામાં

આવશે કે ચેકના ધારણકર્તા એ તે ચેક ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ ની જોગવાઈ અનુસાર તેમનાં કાયદેસરના દેવા અથવા જવાબદારીની અંશત: અથવા પુર્ણ ચુકવણી માટે મેળવેલ હશે તેમ અદાલતે માની લેવાનું રહેશે ત્યારે ફરીયાદી તકરારી ચેક માહેની રકમ આરોપીને આપવા સક્ષમ નથી તેવી હકિકત પણ રેકર્ડ પર આરોપીપક્ષ પુરવાર કરી શકેલ નથી. વાદગ્રસ્ત ચેક અંગેની સહી આરોપી પક્ષે સ્વીકારાવામાં આવેલ છે અને આવી સહી તે આરોપીની સહી ન હોવા બાબતે કોઈ બચાવ લેવામાં આવેલ નથી કે સહી બાબતે કોઈ ઈન્કાર કરવામાં આવેલ નથી.તેમજ સૌથી મહત્વની હકિકત કે તકરારી ચેક ફરીયાદી ધ્યારા બેંકમાં ભરવામાં આવેલ ત્યારે આરોપીના ખાતામાં ચેકમાં રહેલ લેણી રકમ જેટલુ પુરતુ ભંડોળ રહેલ હતુ તેવી કોઈ હકિકત બચાવપક્ષે પુરવાર કરેલ ન હોય તેમજ તકરારી ચેક વણ સ્વીકારાયે પરત ફરવા બાબતેનુ કારણ ''**ફંડસ ઈનશફીશીયન્ટ**'' રહેલુ છે. જે કારણ ધ્યાને લેતા, ધી નેગો. ઈન્સ્ટુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ અન્વયે જે બે મુખ્ય કારણો જેવા કે, ફંડ ઈનસફીસીયન્ટ તેમજ એકસીડ અરેન્જમેન્ટ સ્પષ્ટ કરેલ છે તે મુજબ ચેક સ્વીકારાયા વિના પરત ફરે ત્યારે પ્રસ્તૃત કાયદાની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુનાના તત્વો આકર્ષાય છે જે તમામ સંજોગો અને હકિકતો ધ્યાને લેતા તેમજ ફરીયાદી તરફે રજુ મૌખીક તેમજ દસ્તાવેજી આધાર પુરાવા ધ્યાને લેતા, ફરીયાદીએ આરોપીના ચેકનો દુરઉપયોગ કરેલ હોય તે અંગે આરોપીએ બેંકમાં ચેકનુ કોઈ સ્ટોપ પેમેન્ટ કરાવેલ હોય કે ચેકનો દુરઉપયોગ કરેલ હોય તે અંગ કોઈ પોલીસ ફરીયાદ કરેલ હોય તે મતલબનો કોઈ પુરાવો આરોપી પોતાના બચાવમાં જણાવતા નથી. આમ અનુમાનનુ ખંડન થઈ શકે તેટલો ચુસ્ત વિશ્વાસપાત્ર, ભરોસાપાત્ર, માનવાપાત્ર પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટી જેટલો પુરાવો હોવો જોઈએ પરંતુ આ કામે આરોપી પોતે કયો બચાવ લેવાનો

છે તે નક્કી કરી શકતા નથી. આમ, આરોપીપક્ષ દવારા પોતાનો બચાવના સમર્થનમાં કોઈ મૌખીક કે દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ રાખેલ નથી જેથી આરોપીનો બચાવ માની શકાય તેમ નથી.

(૧૭) આ કામે બચાવપક્ષે ફરીયાદીની ઉલટતપાસ લેવામાં આવેલ છે પરંતુ આરોપી દવારા ફરીયાદીના પુરાવાનુ ખંડન કરતો ખંડનાત્મક પુરાવો આરોપી તરફે રેકર્ડ પર લાવવા સફળ થયેલ નથી. વધુમાં ચેક બેંકમાં વટાવવા નાખેલ ત્યારે બેંકમાં ચેક મુજબની રકમ હતી તેવુ પણ આરોપીએ સાહેદ તપાસી કે કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ રાખી પુરવાર કરેલ નથી. આમ, ફરીયાદીએ હાલનો વાદગ્રસ્ત ચેક કાયદેસરના લેણા પેટે આપેલ ન હોવાનુ આરોપી પુરવાર કરી શકતા નથી. જયારે ફરીયાદપક્ષ તરફે રજુ દસ્તાવેજો ઉપરથી આરોપી ધ્વારા ફરીયાદી પાસે રકમ મેળવેલ હોય જે ચુકવવામાં આરોપી નિષ્ફળ ગયેલ હોય બાકી લેણી રકમનો સેટલમેન્ટ કરી બાકી રહેતી લેણી રકમ પરત કરવા હાલનો વાદગ્રસ્ત ચેક આપેલ જે ચેક પરત ફરેલ છે. જો ખરેખર હાલનો વાદગ્રસ્ત ચેક આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ ન હોય તો ચેક રીટર્ન થયા અંગેની પ્રથમ લીગલ નોટીસ આરોપીને મળેલ ત્યારે આરોપી પોતાના ચેક અંગેનો બચાવ લઈ નોટીસનો જવાબ આપી શકે અથવા પોલીસમાં ફરીયાદ કરી શકે. પરંતુ આરોપી દવારા તેઓને ચેક રીટર્નની નોટીસ મળવા છતા આવી નોટીસનો કોઈ જવાબ આપેલ નથી કે પોલીસમાં કોઈ ફરીયાદ કરેલ નથી. આમ, આરોપીએ ફરીયાદી પાસેથી લેણી રકમની ચુકવણી પેટે હાલનો વાદગ્રસ્ત ચેક આપેલ હોવાનુ રેકર્ડ પર પુરવાર કરવામાં ફરીયાદપક્ષ સફળ થયેલ છે. આરોપીએ પોતાના બચાવમાં એકમાત્ર ફરીયાદીની ઉલટતપાસ લીધેલ છે જે ઉલટતપાસ વંચાણે લઈએ તો તેમાં ફરીયાદની હકીકતોનુ કોઈ ખંડન થતુ નથી અને આરોપીએ કોઈ બચાવ પુરવાર કરવા માટે કોઈ પણ પ્રકારનો દસ્તાવેજી પુરાવો કે મૌખીક પુરાવો રજુ

રાખેલ નથી કે જાતે વીટનેશ બોક્ષમાં આવીને પુરવાર કરેલ નથી. વધુમાં આરોપી પક્ષ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના જે ચુકાદા રજુ રાખેલ છે તે ચુકાદાઓમાં ઠરાવેલ સીધ્ધાંત ધ્યાને લેતાં પ્રથમ ચુકાદા **બ્રહમભટૃ કાલીચરણ બાબુભાઈ વિ. સ્ટેટ ગુજરાત** .જેમા નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ઠરાવેલ છે કે ફરીયાદ પક્ષે આરોપી પાસે કાયદેસરની લેણી રકમ રહેલ હોવાની હકીકત પુરાવાર કરવી આવશ્યક છે અને જો ફરીયાદ પક્ષ આરોપી પાસે કાયદેસરની લેણી રકમ બાકી નીકળતી રહેલ હોવાનું પુરવાર કરવામાં નીષ્ફળ જાય તો આરોપીને નેગો. ઈ.એ.ની કલમ– ૧૩૮ અન્વયે કસુરવાર ઠરાવી શકાય નહી. હાથ પરના કેસોમાં ફરીયાદ પક્ષ આંક– ૨૮ વાળુ બેક સ્ટેટમેન્ટ રજુ રાખેલ છે જે સ્ટેટમેન્ટ થકી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે, ફરીયાદી ધ્વારા તા. ૦૮–૧૧–૨૦૧૧ ના રોજ રૂ. ૧૭,૫૦,૦૦૦/– આર.ટી.જી.એસ મારફતે આરોપીના ખાતામાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવેલ છે આમ સદર ચુકાદો આરોપી પક્ષને મદદરુપ બની શકે તેમ ન હોવાનું અત્રેની અદાલતનું નમ્ર પણે માનવાને કારણ છે. આરોપી પક્ષે નામ. સર્વોચ્ચ અદાલતના **ક્રિષ્ના જનાર્દન ભટૃ વિ. દત્તાત્રેય જી. હેગડે વાળા ચુકાદા પર આધાર રાખે છે.** પરંતુ ફરીયાદ પક્ષે રજુ પુરાવાનું ખંડન કરવામાં આરોપી પક્ષ સફળ બની રહેલ નથી. ત્યારે સદર ચુકાદો પણ આરોપી પક્ષને મદદરુપ બની શકે તેમ ન હોવાનું અત્રેની અદાલતનું નમ્રપણે માનવાને કારણ છે.

નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૨૦ મુજબ જયારે કોઈ ચેક કોઈ વ્યકિત સહિ કરીને આપતા હોય તો તે કાયદેસરના લેણા પેટે આપેલ હોય તેવુ અનુમાન કોર્ટે કરવાનુ રહે છે અને તેનો ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરવાની જવાબદારી જે તે વ્યકિત ચેક આપનાર હોય તેની રહે છે. જયારે ચેક આપનાર એટલે કે આરોપીએ સદરહુ બાબતનો ખંડનાત્મક પુરાવો નામદાર કોર્ટ સમક્ષ રજુ કરેલ નથી ત્યારે હાલની ફરીયાદમાં પુરાવામાં રજુ રહેલ ચેક

આરોપીએ ફરીયાદીને કાયદેસરના લેણા પેટે આપેલ હોવાનુ જણાય આવે છે. જેથી આરોપી સામે જે અનુમાન કલમ – ૧૩૯ મુજબ ઉપસ્થિત થાય કે સદર ચેક લેણા પેટે આપવામાં આવેલ છે જે ખંડનાત્મક અનુમાન હોય છે તેનુ ખંડન મૌખીક કે દસ્તાવેજી પુરાવાથી કરવામાં આરોપી નિષ્ફળ નીવડેલ છે. હાલના કામે આરોપીપક્ષે રજુ થયેલ નામદાર વડી અદાલતના ચુકાદા માનસહ વંચાણે લીધા પરંતુ સદરહુ ચુકાદામાંની હકિકતો હાથ પરના કેસની હકિકતો સાથે સંપુર્ણપણે સુસંગત જણાઈ આવતી ન હોય પ્રસ્તૃત ચુકાદા હાલના કામે આરોપીપક્ષને મદદકર્તા બની શકે તેમ નહી હોવાના તારણ પર અત્રેની અદાલત પર આવે છે.

(૧૮) આમ રેકર્ડ ઉપરનો સમગ્ર મૌખીક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવો ધ્યાનમાં લેતા ફરીયાવાળા ચેક જે તે વખતે આરોપીએ ફરીયાદીને કાયદેસરના જે તે વખતે આરોપીએ ફરીયાદીને કાયદેસરના દેવાની ચુકવણી પેટે આપેલ હતો તેવી હકીકત રેકર્ડ ઉપરના પુરાવાથી પુરવાર થયેલ છે. આ ચેક નિયત સમયમાં વટાવવા ફરીયાદીએ પોતાની બેંકમાં રજુ કરતાં વગર સ્વીકારાયે પરત ફરતા ફરીયાદીએ આરોપીને પોષ્ટ મારફતે કાયદેસરની ડીમાન્ડ નોટીસ આરોપીને તેના સાચા સરનામે મોકલેલ જે નોટીસનો અમલ ન કરી આરોપીએ ચેકની રકમ ફરીયાદીને ચુકવી આપેલ નથી. તે કારણે હાલની ફરીયાદ કરવાનું કારણ ઉત્પન્ન થતા કાયદાની નિયમ સમય મર્યાદામાં લેખીતમાં ફરીયાદ કરવામાં આવેલ તેવુ રેકર્ડ ઉપરના પુરાવાથી ફલીત થાય છે. વધુમાં આરોપીએ ચેક તેને વેલીડીટી પીરીયડમાં બેંકમાં રજુ થયેલ ન હતો તેવુ બચાવમાં આરોપી રેકર્ડ ઉપર લાવી શકેલ નથી કે આરોપીનો એવો પણ કોઈ બચાવ નથી કે ચેકવાળુ ખાતુ તેઓનુ નથી, કે ચેકમાં તેઓની સહી નથી પરંતુ ચેકનો દુર ઉપયોગ કરેલ હોવાનો બચાવ લીધેલ છે જે પુરવાર કરવા કોઈ બેંક સાહેદને તપાસીને પુરવાર કરેલ નથી. આમ ફરીયાદીએ ધી નેગોશીએબલ

ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ ના તમામ આવશ્યક તત્વો પુરવાર કરેલ છે. આમ પ્રસ્તૃત કેસમાં ફરીયાદી જયારે પોતાનો કેસ સાબીત કરવામાં સફળ રહેલા છે ત્યારે એ હકીકત પણ આરોપીને કાયદામાં ફરમાવેલ સજા સંદર્ભે કેટલી સજા કરવી જોઈએ તેના સંદર્ભમાં પક્ષકારો વચ્ચેનો સંબંધ, ફરીયાદવાળા વ્યવહારનો સ્વરૂપ ધ્યાનમાં લેતા તેમજ પ્રસ્તૃત કેસની હકીકત અને સંજોગો ધ્યાને લેતા આ કામના આરોપીને ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ ના ગુનામાં તકસીરવાન ઠરાવી **મુદ્દા નં. ૧** નો નીર્ણય ''**હકાર**'' માં આપવામાં આવે છે.

તા. ૧૬/૦૬/૨૦૨૬

સ્થળ : હિમતનગર

(કુ.જયોત્સનાબેન વિનુભાઈ પરમાર)
પ્રિન્સીપાલ સીનીયર સીવીલ જજ અને
એડી.ચીફ જયુડી.મેજી.
હિંમતનગર, જીલ્લા–સાબરકાંઠા
U.I.C. NO. GJ01021

: સજા અંગે રજુઆત ::

(૧૯) ફરીયાદી તરફે વિ.વકીલ શ્રી નાઓએ રજુઆત કરી જણાવેલ છે કે, આરોપી ને સમાજમાં દાખલો બેસે તેવી સખત કેદની સજા ફરમાવવા તથા ચેક ની રકમ સી. આર. પી. સી. ૧૯૭૩ કલમ- ૩૫૭ (૩) અન્વયે વળતર તરીકે ફરીયાદી ને ચુકવી આપવા હુકમ કરવા જણાવેલ છે. જયારે આરોપી તરફે વિ.વ.શ્રી નાઓની રજુઆત છે કે, આરોપી આર્થિક ભીસમાં છે. તેઓ કુટુંબ ના એકમાત્ર કમાવનાર વ્યકિત છે. તેના ઉપર તેના કુટુંબ ની જવાબદારી છે. આરોપી ગરીબ તેમજ સમાજમાં ઈજ્જત ધરાવનાર માણસ છે. આ તમામ હકીકતો ધ્યાને લઈ ઓછામાં ઓછી સજા કરવા કે પછી ફકત દંડની સજા કરવા વિનંતી છે.

(૨૦) સજા બાબતે ઉપરોકત રજુઆત અનુસંધાને સાધનીક રેકર્ડ ધ્યાને લેવામા આવે તો, આરોપી વિરુધ્ધ વટાઉખત અધિનિયમ ૧૮૮૧, કલમ ૧૩૮ મુજબનો ગુનો પુરવાર થયેલ છે. વટાઉખત અધિનિયમ, ૧૮૮૧ કલમ ૧૩૮ ની સજાની જોગવાઈ ધ્યાને લેવામાં આવે તો,આ કલમ હેઠળ અદાલત ને ચેક રીર્ટન ના કીસ્સામા ''બે વર્ષ '' સુધી ની કેદની શિક્ષા, અથવા ચેક ની રકમ થી બમણી રકમ સુધીનો દંડ અથવા બંને કરવાની સતા રહેલ છે. વટાઉખત અધિનિયમ ૧૮૮૧ ઘડવાનો કાયદાકીય હેતુ તથા તે સંદર્ભ ૨૦૧૨ (૧૩) એસ એસ સી ૧ ઈંદ્દ કુમાર પાટોડીયા વિ રીલાયન્સ ઈન્સ્ટ્રડીઝ લીમીટેડ ના ચુકાદામાં સ્થાપિત સિધ્ધાંત ધ્યાને લેવામાં આવે તો, કાયદો ઘડવાનો મુખ્ય હેતુ ચેક ના માધ્યમ થી થતા નાણાકીય વહેવાર મા વિશ્વસનીયતા ઉત્પન્ન કરવાનો

છે અને કાયેદસરના લેણા પેટે ચેક આપી ત્યારબાદ તે ચેક લખનાર દ્વારા ચેકમાં જણાવેલ રકમ આપવામાં કસુર થયેથી તેના કલમ-૧૩૮ અન્વયે યોગ્ય નશીહત પહોંચાડવાનો તેમજ ચેકની વિશ્વસનીયતા વધારવાનો છે.

(૨૧) વટાઉખત અધિનીયમ,૧૮૮૧ કલમ ૧૩૮ અન્વયે આરોપી ને ચેક રીર્ટન ના ગુન્હા બદલ તકસીવાન ઠરાવેલ છે. ફરીયાદી ની તરફેણ માં આરોપીએ ચેક આપેલ છે જે રકમ આજદીન સુધી ફરીયાદી ને મળેલ નથી. જેથી હાલના કેસની હકીકતો જોતા અને ગુન્હાનો પ્રકાર જોતાં, કેદ ની શિક્ષા અને ચેક મુજબની રકમ વળતર તરીકે આરોપીને ચુકવવા હુકમ કરવો વ્યાજબી જણાતો હોય, **મુદા નં ૨** પરત્વે ન્યાયના હીતમાં નીચે મુજબનો **આખરી હુકમ** કરવામાં આવે છે.

::: આખરી હુકમ :::

૧) આ કામના આરોપી **મેમણ શહજાદભાઈ અબ્દુલસતાર, ધંધો: કોન્ટ્રાકટર, મુ.પો. અલ ફઝલ મસ્જીદની પાછળ, અમનપાર્ક, ઝહીરાબાદ, હિંમતનગર, જી. સાબરકાંઠાનાઓને** ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ- ૨૫૫(૨) અન્વયે વટાઉ ખત અધિનિયમ, ૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ના ગુન્હા અન્વયે તકસીરવાન ઠરાવી ૨ વર્ષની સાદી કેદની સજા ફરમાવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

૨) વધુમાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ-૩૫૭ (૩) અન્વયે ફરીયાદીને ચેકની રકમ રૂ.૧૭,૫૦,૦૦૦/- (અંકે રૂપીયા સત્તર લાખ પચાસ હજાર) વળતર રૂપે (એક) માસમાં

આરોપીએ ચુકવવી આપવા અને જો વળતરની રકમ ૧(એક) માસમાં ફરીયાદીને ન ચૂકવે તો વધુ દિન ૩૦ ની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો આથી હુકમ કરવામાં આવે છે.

૩) આરોપી ચાલુ કેસ દરમ્યાન કાચા કામના કેદી તરીકે કસ્ટડીમાં રહયા હોય તો **સી.આર.પી.સી.ની કલમ—૪૨૮** મુજબ ભોગવેલ સજા મજરે આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

૪).. આ હુકમની ખરી નકલ ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ—૩૬૩(૧) અન્વયે આરોપીને તાત્કાલીક વિના મુલ્યે પુરી પાડવી.

આ હુકમ આજરોજ તારીખ ૧૬ મી, માંહે : જુન, સને : ૨૦૨૬ ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તા. ૧૬/૦૬/૨૦૨૬

સ્થળ : હિમતનગર

(કુ.જયોત્સનાબેન વિનુભાઈ પરમાર)
પ્રિન્સીપાલ સીનીયર સીવીલ જજ અને
એડી.ચીફ જયુડી.મેજી.
હિંમતનગર, જીલ્લા—સાબરકાંઠા
U.I.C. NO. GJ01021

NEHAL